

Теоретико-методичні засади процесу формування та розвитку структури економіки країни

О. І. КАРІНЦЕВА^і

У статті розглянуто еволюцію фундаментальних засад вивчення структури економіки, її складові елементи та підходи до аналізу динамічних змін. Сформовані теоретичні засади тлумачення категорій «структуризація економіки», «структурні зрушення» та «структурна трансформація економіки». Ідентифіковані причини, що викликають структурні зміни в економіці, а також визначені структурні зрушення, характерні будь-якому елементу структури економіки. З'ясовані причини та особливості динамічних і циклічних коливань в економіці, а також внутрішні та зовнішні чинники, які їх характеризують. Крім того, розглянуті напрямки та сила впливу циклічних коливань економіки на трансформацію її структури. Досліджена сутність, причини виникнення та функції структурних криз. Систематизовані протиріччя структурних змін, що обумовлюють виникнення структурних криз. Сформовані найбільш ключові завдання структурного перетворення економіки, що полягають в: уникненні структурних деформацій, стимулюванні ефективних та конкурентоспроможних виробництв, реорганізації застарілих та неефективних елементів економічної структури. Проведено формалізацію процесу формування та розвитку (структуризації) структури економіки країни, враховуючи циклічність економічного розвитку, що дозволило дослідити передумови виникнення певних структурних зрушень, а також сформулювати теоретичний базис для подальшого прогнозування структурної перебудови економіки.

Ключові слова: структуризація економіки, структурна трансформація економіки, структурна криза, циклічність економічного розвитку.

УДК: 338.23

JEL коди: O10, O20

Постановка проблеми. Структура економіки будь-якої держави характеризується своєю неоднорідністю, чіткою ієрархією та відповідними пропорціями між її структурними елементами. Відповідно розвиток структури економіки характеризується якісними змінами в економіці, що виникають на основі структурних зрушень. Саме тому процес формування і розвитку структури економіки доцільно розглядати з позицій структурних перетворень, які постійно відбуваються в окремих елементах економічної системи та накопичення яких призводить до її трансформації.

Під час структурних змін спостерігається удосконалення складових структури, що забезпечує покращання результативності функціонування усієї економічної системи порівняно з попередніми періодами [25]. Поряд із цим виникнення нових якісних станів у структурних елементах економіки приводить до того, що частина складових структури вичерпує свої можливості до змін. Як наслідок, відбувається структурна перебудова економіки. У цьому контексті важливо зауважити про наявність трансформаційних процесів, що виникають у межах різних структурних елементів із метою забезпечення задоволення системою поточних потреб. Поряд із цим структурні

^і Карінцева Олександра Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету.

© О. І. Карінцева, 2017.

трансформації обумовлюють значну деформацію економічної системи, що неминуче призводить до структурних криз та повномасштабної перебудови структури економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментальні засади вивчення структури економіки в цілому та її змін зокрема були закладені ще у працях фізіократів та класиків політичної економії у XVIII ст. – на початку XIX ст. Із того часу економічна теорія постійно поглиблювала знання про структуру економіки, її складові елементи та підходи до аналізу динамічних змін структури. Визначальною у контексті розвитку структурного аналізу є праця К. Кларка [4], яка надала своєрідний поштовх подальшим дослідженням. Неможливо не відзначити внесок у теорію вивчення структурних зрушень ученого М. Д. Кондратьєва. Так, у своїх працях [17, 18] науковець формує поняття «структурна криза» та обґрунтовує відповідні зміни в економіці внаслідок їх настання. Емпіричне обґрунтування М. Д. Кондратьєвим закономірності зв'язку між висхідними та низхідними стадіями циклу і хвилями технологічних (інноваційних) змін стало основою для розроблення інноваційної теорії економічного розвитку Й. Шумпетером [26], яка, у свою чергу, стала фундаментом для створення еволюційної теорії економічного розвитку [21]. Розвиток наукового положення Й. Шумпетера продовжився у працях німецького дослідника Г. Менша, який у 1979 р. обґрунтував найбільшу чутливість структурних елементів економіки до інновацій саме у періоди депресії [11]. Емпіричне підтвердження зазначених теоретичних засад було отримано у праці М. Хайрука [10] шляхом виявлення тісного кореляційного зв'язку між «дифузією» інновацій та великими циклами М. Д. Кондратьєва, особливо під час фази підйому, де інноваційний розвиток досягає свого піку. Ще однією визначальною науковою працею у дослідженні структурних змін економіки є теорія сучасного економічного зростання Нобелівського лауреата С. Кузнеца, який довів, що в основі процесу економічного розвитку знаходяться структурні зрушення в економіці: «економічне зростання супроводжується вирішенням конфліктів, які постійно виникають внаслідок стрімких змін у структурі економік» [20].

Криза 70-х років XX ст., пов'язана із нафтою, стала тригером зміни функціональної структури економіки та відповідно запустила механізм структурних зрушень в економіці, що вимагало перегляду підходів до аналізу структури економіки. Так, у цей час виникають нові методи статистичного аналізу даних у межах побудови економетричних моделей економіки, спрямовані на ідентифікацію та передбачення структурних зрушень. Із цього часу в науковій площині не згасає інтерес до дослідження проблеми та виявлення закономірностей структурних зрушень.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. У напрямку дослідження теоретико-методологічних підходів структуризації економіки важливо розділяти поняття структурних змін, структурних зрушень, структурної трансформації, структурної кризи та структурної перебудови, які існують у відповідній ієрархічній єдності, відповідають чітко визначеному етапу життєвого циклу структури та характеризують її динамічний розвиток. Важливість розмежування цих понять пояснюється тим, що до цього часу в науковій літературі трапляються випадки ототожнення зазначених категорій, що, на наш погляд, є неправильним і формує підґрунтя для наукової дискусії. Крім того, додаткового дослідження потребують структурні зміни, що обумовлюють виникнення структурних криз.

Мета дослідження. Дослідити теоретичні засади формування та розвитку структури економіки країни під впливом соціально-економічних трансформацій.

Основні результати дослідження. Еволюція структури економіки відбувається під впливом різноманітних умов та чинників соціально-економічного, технологічного,

історичного характеру, що відповідно визначає конкретні особливості структурних змін [14]. Процес формування нових системних якостей структури або їх зміна спрямовані на досягнення економічною системою динамічної рівноваги, тому важливо зауважити, що структуризація економіки може відбуватися у вигляді реструктуризації (процеси реорганізації функціональних структур, відмова від окремих елементів структури, руйнування та перебудова окремих зв'язків тощо) або за межами існуючої структури як створення нових елементів, зв'язків [15]. Отже, структуризація економіки – це сукупність якісних та кількісних перетворень елементів економічної системи протягом визначеного (тривалого) проміжку часу, спрямованих на удосконалення форм та методів її функціонування.

Структурні зміни виникають унаслідок змін, властивих окремим елементам економічної системи, їх взаємодії або взаємозв'язків. Відповідно численні структурні зміни характеризуються перетвореннями у міжструктурних зв'язках, а також у якісних ознаках системи [19]. Необхідно зауважити, що кількість структурних змін обумовлена складністю структури економіки, значною сукупністю її елементів, що існують у відповідній єдності, взаємодії та взаємозв'язку і характеризуються складністю відносин між ними, а також значним переліком кількісних та якісних станів цих елементів, чинників, що впливають на їх функціонування, тощо. Проте структурні зміни мають різний ступінь впливу на структуру економічної системи. Так, деякі види змін можуть здійснювати мінімальний вплив на структуру і не призводити до істотних змін її кількісних та якісних властивостей, але здійснювати вирішальний вплив на окремий її елемент [16].

Перелік найбільш загальних причин, що викликають структурні зміни, такий: коливання інвестиційної активності; зміна потреб суспільства; спад виробництва; накопичення негативних соціально-економічних тенденцій; коливання інноваційної активності суб'єктів економічних відносин; інноваційна політика держави; міжнародні відносини та зв'язки; коливання споживчих трендів; цінні коливання на ринках тощо.

Таким чином, структурні зміни мають різну силу впливу на структуру економіки, проте їх накопичення в економічній системі формує підстави для виникнення структурних зрушень.

Структурні зрушення – це процес якісної зміни взаємозв'язків між зіставними елементами макроекономічної системи, обумовлений нерівномірною динамікою співвідношення їх кількісними характеристиками, процес адаптації основоположних пропорцій до умов ендогенних та екзогенних змін соціально-економічної системи [19]. Необхідно уточнити, що зіставні елементи макроекономічної системи – це ті складові, які характерні для одного рівня системи (наприклад, рівень домашніх господарств, рівень суб'єктів господарювання тощо). Виходячи з цього, структурні зрушення є більш складною категорією, ніж структурні зміни. Це чітко доведено ще у праці М. Д. Кондратьєва, який виділив три рівні рівноваги економічної структури, що детермінуються на основі тривалості періоду. Відповідно рівновага першого порядку характеризується найбільш коротким за тривалістю періодом часу (у середньому 3 роки) і визначає структурні зрушення у обсягах виробництва, споживанні, попиті та пропозиції, співвідношенні ринкових цін тощо, проте обсяг продуктивних сил залишається незмінним [18]. Отже, структурні зрушення не здатні змінити, наприклад, у цілому галузеву структуру економіки, а лише сприяють прискоренню або уповільненню розвитку окремих галузей.

Структурні зрушення доцільно розглядати у контексті динамічних та циклічних коливань в економіці, проте важливо чітко усвідомлювати, що їх відмінність полягає в

наявності безпосередньо факту змін у чітко визначений період часу, які відбулися у системі потреб суб'єктів економічних відносин або розміщенні економічних ресурсів, у характері взаємозв'язків між пропорціями структури економіки. Динаміка структурних зрушень найбільш чутлива до середньострокових коливань економічної кон'юнктури.

Виходячи із зазначеного вище, можна стверджувати, що структурні зрушення є властивими будь-якому елементу структури економіки, тому доцільно коротко охарактеризувати їх види [24]:

- за територіальною ознакою: у країні; у регіоні; в адміністративно-територіальному утворенні;
- за ступенем охоплення господарських елементів: макрозрушення; мезозрушення; мікрозрушення;
- за характером відношення до економічної системи: внутрішні; зовнішні;
- за швидкістю, глибиною та масштабністю: еволюційні; революційні;
- за характером відношення до стадії процесу відтворення: у виробництві; у розподілі; в обміні; у споживанні;
- за видом структури економіки: структурні зрушення за видами економічної діяльності (відтворювальний тип); технологічні; інституційні; просторові; зовнішньоекономічні; галузеві; за типами власності; соціально-економічні; еколого-деструктивні.

Відповідно наведена класифікація видів структурних зрушень може бути істотно деталізована за кожним представленим елементом, оскільки структурні зрушення відбуваються на кожному з етапів процесу «виробництво – розподіл – обмін – споживання», їм властивий синергетичний та мультиплікативний ефект. Виходячи з цього, виникає явище структурної трансформації економіки, що характеризується закріпленням результатів структурних зрушень та зміною пропорцій суспільного виробництва. Тобто структурна трансформація є опціональною характеристикою процесу формування та розвитку структури економіки, оскільки вона резюмує структурні зміни за певний (порівняно тривалий) проміжок часу і характеризує умовно стійкий стан структури економіки, у межах якого відбувається розвиток країни в цілому.

У фаховій науковій літературі сформувалася окрема теорія структурної трансформації, дослідженням якої присвячено багато праць провідних науковців світу. Так, наприклад, у працях Ченері Х. теорія структурної трансформації представлена у вигляді моделі, що характеризується ендогенними та екзогенними чинниками впливу на економічне зростання, а також обмеженнями процесу трансформації [22]. У дослідженнях Г. Мюрдаля (структурна школа) структурна трансформація розглядалася як позитивне явище на наднаціональному рівні, де роль держави є мінімальною [12].

Виходячи із розглянутих трактувань сутності понять «структурна зміна», «структурне зрушення», «структурна трансформація», вважаємо, що не кожному теорію можна вважати саме теорією структурної трансформації економіки. Деякі теорії (наприклад, Й. Шумпетера, теорія Світового банку, теорія системної динаміки світового розвитку Д. Форрестера та Д. Медоуза) ототожнюють зазначений перелік категорій, описуючи їх як структурні зміни в економіці.

Отже, коротко підбиваючи підсумок, зазначимо, що структурна трансформація не має ознак системності. Трансформаційні зміни у структурі, що відбуваються під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, обумовлюють дещо оновлений якісний стан структури без принципової зміни характеру самої системи. Поряд із цим, варто зауважити, що структурна трансформація формує підстави для прискорення науково-технічного прогресу та відповідно диспропорцій у розвитку галузей економіки,

секторів, технологічних аспектів тощо. Таким чином, цей процес, як правило, характеризується високою конфліктністю і визначається як «структурна криза».

Структурні кризи виникають винятково тоді, коли відбуваються потужні структурні перетворення (наприклад, зникають старі елементи структури та з'являються нові) і виникають протиріччя між нерівномірною динамікою розвитку окремих компонентів структури, тобто відбувається ентропія структури економіки. Протиріччя, що знаходяться в основі структурних криз, умовно можна розділити на дві великі групи, наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Протиріччя структурних змін, що обумовлюють виникнення структурних криз (складено на основі [19, 24, 13])

Протиріччя	Сутність	Приклади
I – нерівномірна динаміка розвитку окремих елементів структури економіки	невідповідність швидкості зміни відносних кількісних характеристик структурних елементів, векторів розвитку динамічних процесів; часові лаги	– протиріччя між зрушеннями у натурально-матеріальній, вартісній структурах; – протиріччя між внутрішніми й зовнішніми структурними зрушеннями;
II – нерівномірна динаміка матеріальних та нематеріальних потреб	невідповідність потреб в окремих елементах структури економічним інтересам суб'єктів господарювання	– протиріччя між взаємодіючими різноспрямованими зрушеннями

Необхідно зазначити, що описані у табл. 1 протиріччя можуть мати своїм наслідком еволюційний (поступова модернізація структури економіки) або революційний розвиток структури економіки (повна перебудова, виникнення нової структури).

Явище структурної кризи характеризується, серед іншого, своєю інертністю, стагнацією у найбільш важливих галузях та секторах економіки, зниженням темпів економічного зростання, значними флуктуаціями кон'юнктури ринків, невідповідністю між потребами та наявними ресурсами, дисбалансами функціонування фінансової та зовнішньоекономічної сфер, виникненням соціальних конфліктів у країні тощо. Найбільш яскравою ознакою структурної кризи є стрімке зростання морального та фізичного зносу основних фондів, що призводить до «обтяження» економіки непродуктивними старими виробництвами, випуску неконкурентоспроможної продукції низької якості, що не здатна забезпечити потреби суб'єктів порівняно з імпортними аналогами [13]. Структурна криза визначає неефективність економіки, проте є обов'язковою умовою її переходу на новий рівень розвитку та істотної зміни якісних характеристик структурних елементів системи, утворення нової структури економіки. Отже, явище структурної кризи визначає дихотомію процесу формування структури економіки, сутність якої полягає у тому, що зміна структури споживання обумовлює необхідність у нових видах виробництва, тоді як виробництво визначає структуру споживання.

Повертаючись до основоположної праці М. Д. Кондратьєва, зазначимо, що причиною структурних криз учений вважав виникнення нових виробництв, що функціонують набагато ефективніше, ніж уже існуючі, мають значно більше конкурентних переваг [18]. Вагоме місце займають й інновації, що ініціюють

структурну перебудову економіки в цілому для забезпечення прогресивного економічного зростання країни. Усе це обумовлює перехід капіталу з найбільш традиційних виробництв до новостворених. У загальному підсумку структурні кризи виконують ряд важливих функцій, які можна навести на рис. 1.

Рис. 1. Функції структурних криз
(складено на основі [24, 6, 3])

Виникнення структурної кризи свідчить про те, що подальше ефективне функціонування поточної структури економіки є неможливим, як і неможливим є розширення економічної активності суб'єктів без докорінних змін галузевої структури економіки, системи міжгалузевих та міжсекторальних зв'язків, технологічних аспектів, організаційно-правових засад функціонування суб'єктів економічних відносин, а також методів ринкового та державного регулювання.

Таким чином, вихід зі структурної кризи є можливим лише за умови структурної перебудови економічної системи. Структурна перебудова економіки – це результат регульованого формування нової структури економіки, що забезпечує стійкість, єдність виробничого процесу та незворотність структурних зрушень. Також цю категорію можна визначити як «зміну політичного, державного, економічного мислення з метою оптимізації пропорцій зайнятості в управлінні та економіці, капіталі і його розміщенні на території країни та отримання обсягу і структури національного продукту, адекватного внутрішнім потребам і міжнародному товарообміну» [23].

Відповідно до усього вищезазначеного можна стверджувати, що структурна перебудова є довготривалим та складним процесом, цілі якого повинні бути чітко закріплені у відповідній державній політиці та формалізовані у відповідних реформах. Також необхідно додати, що у працях провідних зарубіжних та вітчизняних науковців структурна перебудова завжди корелює із поняттям реструктуризації економіки, яке закріплюється на державному рівні та частіше за все вживається щодо суб'єктів господарювання. Підбиваючи проміжний підсумок, зазначимо, що ключовими

завданнями структурного перетворення економіки є уникнення структурних деформацій, підтримка та стимулювання ефективних та конкурентоспроможних виробництв, ліквідація або реорганізація застарілих та неефективних елементів структури та зв'язків тощо.

Як зазначалося вище, структурні зміни, зрушення та в цілому структурна перебудова економіки відбуваються у межах зародження та розвитку нових технологічних устроїв. Враховуючи це, а також циклічність економічного розвитку як фундаменту будь-яких структурних перетворень, наведемо узагальнену схему формування та розвитку (структуризації) структури економіки країни (рис. 2).

Як видно з рис. 2, кожна з довгих хвиль М. Д. Кондратьєва характеризується відповідною структурою економіки та переважанням конкретної технології у виробництві продукції, саме тому кожен із циклів називається технологічним устроєм економіки. Періодизація технологічних устроїв починається саме з 1803 р. – із першої промислової революції та відповідних перетворень у структурі економіки різних країн. Саме з цього часу активно починає розвиватися вторинний сектор економіки. Передумовами відповідних структурних зрушень та, як наслідок, структурної перебудови економіки були технічні відкриття й винаходи у різних галузях ремісничого та мануфактурного виробництв. Відповідно до концепції М. Д. Кондратьєва щодо причинно-наслідкового зв'язку перебудови структури економіки та циклічності її розвитку в основі такої перебудови знаходяться магістральні інновації. Так, першою з таких інновацій стало відкриття текстильних машин, що ознаменувало початок періоду механізації виробництва.

Як свідчать факти історичного розвитку світової економіки, кожна структурна перебудова супроводжувалася кризовими явищами в економіці. Сутність структурних криз полягає в активізації явища фінансіалізації економіки, тобто переважання фінансового капіталу над реальним [1, 7]. Причинами структурних криз стає гальмування науково-технічного прогресу за рахунок інертності бізнесу в напрямку освоєння нових та високопродуктивних інновацій і відповідно концентрації капіталу на фінансових ринках замість реального сектору економіки [8, 9]. Так, передбачена М. Д. Кондратьєвим Велика депресія 30-х років ХХ ст. є одним із найбільш яскравих прикладів структурної кризи, що привела до якісних та кардинальних змін у структурі усїєї світової економіки. Також фінансово-економічна криза 2007–2009 рр. є тригером кардинальних структурних змін у світовій економіці, що характеризується її структурною перебудовою. Відповідно до поточних прогнозів переломним стане 2018 р., який ознаменує початок активного розвитку шостого технологічного устрою.

У науковій літературі шостий технологічний устрій отримав назву «NBIC-конвергенція» – аббревіатура від чотирьох провідних галузей (Nanotechnology – нанотехнології, Biotechnology – біотехнології, Information Technology – інформаційні технології, Cognitive Science – когнітивна наука), які стануть провідними рушійними силами структурних змін в економіці [5]. Поряд із цим розвиток NBIC-конвергенції на сьогодні стримується рядом факторів, а саме незначним масштабом та розвитком відповідних технологій, невідповідністю соціально-економічного середовища до панування зазначених галузей та відповідно застосування результатів їх функціонування. Незважаючи на експоненційне зростання витрат на освоєння новітніх технологій та масштаб їх розвитку, питома вага шостого технологічного устрою економіки залишається незначною, що обумовлено незавершеністю процесу структурної перебудови провідних економік світу.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок. Таким чином, підбиваючи підсумок, зазначимо важливість урахування ієрархічності зв'язку між категоріями структурні зміни, структурні зрушення, структурна трансформація, структурна криза та структурна перебудова для забезпечення ефективності процесу формування й розвитку структури економіки. Кожен із зазначених етапів структуризації економіки ідентифікує відповідний стан структури та забезпечує здатність прогнозувати майбутні зміни та, як наслідок, попереджувати або нівелювати негативні їх прояви. На основі ретроспективного аналізу розвитку світової економіки на прикладі еволюції технологічних устроїв та на основі застосування довгих хвиль М. Д. Кондратьєва процес структуризації економіки у межах зазначених етапів є обґрунтованим.

Література

1. *Assa, J.* Financialization and its consequences: the OECD Experience / J. Assa // Finance Research. – 2012. – Vol. 1, № 1. – P. 35–39.
2. *Bohnet, Armin, Ohly, Claudia.* Zum gegenwertigen Stand der Transformationstheorie / A. Bohnet, C. Ohly // Zeitschrift fur Wirtschaftspolitik. – 1992. – № 41. – P. 27–49.
3. *Bortis, H.* Some considerations on structure and change / H. Bortis // Structural Change and Economic Dynamics. – 2000. – № 1-2. – P. 185–195.
4. *Clark, Colin.* The Conditions of Economic Progress / Clark Colin. – London : Macmillan, 1940. – 504 p.
5. *Converging Technologies for Improving Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and Cognitive Science.* NSF/DOC-sponsored report / Mihail C. Roco and William Sims Bainbridge. – USA, The National Science Foundation, 2003. – 482 p.
6. *Cornwall, J., Cornwall, W.* Growth. Theory and Economic Structure / J. Cornwall, W. Cornwall // *Economica*. – 1994. – New Series, Vol. 61, № 242. – P. 237–251.
7. *Dore, R.* Financialization of the global economy / Ronald Dore // Industrial and Corporate Change. – 2008. – Volume 17, № 6. – P. 1097–1112.
8. *Epstein, G.* Financialization and the World Economy / G. Epstein. – London : Edward Elgar, 2005. – 456 p.
9. *Foster, J. B.* Financialization of Capitalism / John Bellamy Foster // Monthly Review. – 2007. – № 11. – P. 8–10.
10. *Hirooka, M.* Innovation Dynamism and Economic Growth. A Nonlinear Perspective / M. Hirooka. – Edward Elgar, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA, 2006. – 448 p.
11. *Mensch, G.* Stalemate in Technology – Innovations Overcame the Depression / G. Mensch. – NY : Ballinger Publishing Company, 1979. – 241 p.
12. *Myrdal, G.* Against the Stream. Critical Essays on Economics / G. Myrdal. – New York : Random House Inc, 1974. – 204 p.
13. *Абузярова, М. И.* Методологические основы структурных сдвигов в экономике / М. И. Абузярова // Экономика и управление. – 2011. – № 4 (77). – С. 181–185.
14. *Гасанов, М. А.* Структурная конвергенция в экономике России и её ограничения / М. А. Гасанов, Э. А. Гасанов // Вестник Томского государственного университета. Экономика. – 2014. – № 1 (25). – С. 5–17.
15. *Дзагоева, И. Т.* Государственная политика формирования перспективной структуры экономики регионального АПК / И. Т. Дзагоева, Ф. Х. Цхурбаева // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2008. – Том 6, № 4, Часть 2. – С. 365–368.
16. *Клімова, О. І.* Структурні зміни в економіці: основні поняття та види / О. І. Клімова // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2011. – № 2. – С. 35–42.
17. *Кондратьев, Н. Д.* Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения: изб. труды / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 2002. – 769 с.
18. *Кондратьев, Н. Д.* Проблемы экономической динамики / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 1989. – 526 с.

19. Красильников, О. Ю. Структурные сдвиги в экономике: теория и методология / О. Ю. Красильников. – Саратов : Научная книга, 1999. – 74 с.
20. Кузнец, С. Современный экономический рост: результаты исследований и размышлений / Политикам об экономике. Лекции нобелевских лауреатов по экономике. – М. : Современная экономика и право, 2005. – С. 142–159.
21. Нельсон, Р. Р., Уинтер, С. Дж. Эволюционная теория экономических изменений : пер. с английского М. Я. Каждана / Р. Р. Нельсон, С. Дж. Уинтер. – М. : Дело, 2002. – 536 с.
22. Прушківська, Е. В. Еволюція концепцій структурування національної економіки / Е. В. Прушківська // Проблеми економіки. – 2013. – № 2. – С. 87–94.
23. Старостенко, Г. Г. Національна економіка / Г. Г. Старостенко, С. В. Онишко, Т. В. Поснова. – К. : Ліра-К, 2011. – 432 с.
24. Структурно-функціональний аналіз та моделювання розвитку економіки : монографія / В. К. Галіцин, О. П. Суслов, О. В. Галіцина, Н. К. Самченко. – К. : КНЕУ, 2013. – 377 с.
25. Шаралдаева, И. А. Теоретические основы реструктуризации : учебное пособие / И. А. Шаралдаева. – Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ, 2005. – 160 с.
26. Шумпетер, Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.

Отримано 18.04.2017 р.

**Теоретико-методические основы процесса формирования
и развития структуры экономики страны**

АЛЕКСАНДРА ИВАНОВНА КАРИНЦЕВА*

** кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики и бизнес-администрирования
Сумского государственного университета,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-332223, e-mail: niko_kha@ukr.net*

В статье рассмотрена эволюция фундаментальных основ изучения структуры экономики, её составляющие элементы и подходы к анализу динамических изменений. Сформированы теоретические основы толкования категорий «структуризация экономики», «структурные сдвиги» и «структурная трансформация экономики». Идентифицированы причины, вызывающие структурные изменения в экономике, а также определённые структурные сдвиги, характерные любому элементу структуры экономики. Выявлены причины и особенности динамических и циклических колебаний в экономике, а также внутренние и внешние факторы, их характеризующие. Кроме того, рассмотрены направления и сила воздействия циклических колебаний экономики на трансформацию её структуры. Исследована сущность, причины возникновения и функции структурных кризисов. Систематизированы противоречия структурных изменений, обуславливающих возникновение структурных кризисов. Сформированы наиболее ключевые задачи структурного преобразования экономики, заключающиеся в: избегании структурных деформаций, стимулировании эффективных и конкурентоспособных производств, реорганизации устаревших и неэффективных элементов экономической структуры. Проведена формализация процесса формирования и развития (структуризации) структуры экономики страны, учитывая цикличность экономического развития, что позволило исследовать предпосылки возникновения определённых структурных сдвигов, а также сформировать теоретический базис для дальнейшего прогнозирования структурной перестройки экономики.

Ключевые слова: структуризация экономики, структурная трансформация экономики, структурный кризис, цикличность экономического развития.

**Theoretical and Methodical Foundations of the Process of Formation
and Development of the Country's Economic Structure**

OLEKSANDRA I. KARINTSEVA*

* C.Sc. (Economics), Associate Professor,
Department of Economics and Business-Administration, Sumy State University,
R.-Korsakova Street, 2, Sumy, 40007, Ukraine,
phone: 00-380-542-332223, e-mail: niko_kha@ukr.net

Manuscript received 18 April 2017

The evolution of the basic concepts of the study of economic structure, its elements and approaches to dynamic changes analysis are researched in the article. Theoretical basis of definition such categories as «structuring of the economy», «structural changes» and «structural transformation of the economy». Reasons that cause structural changes in the economy are identified and structural changes that characterize any element of the economic structure are highlighted. Reasons and features of dynamic and cyclical fluctuations in the economy are determined, as well as internal and external factors that characterize them. Direction and force of impact of cyclical fluctuations in the economy to the transformation of its structure are considered in the article. The essence causes and functions of structural crises are researched. Contradictions of structural changes that lead to the emergence of structural crises are systematized. Key tasks of structural transformation of the economy, consisting in avoiding structural deformations, promoting efficient and competitive industries, restructuring of outdated and inefficient economic structure elements are formed. Formalization of the process of formation and development (structuring) of the structure of the economy is given with taking into consideration cyclical nature of economic development, which allow to investigate predictors of certain structural changes and form theoretical basis for forecasting future economic restructuring.

Keywords: structuring the economy, structural transformation of the economy, structural crisis, the cyclical nature of economic development.

JEL Codes: O10, O20

Table: 1; Figures: 2; References: 26

Language of the article: Ukrainian

References

1. Assa, J. (2012). Financialization and its consequences: the OECD Experience. *Finance Research*, 1, 1, 35–39.
2. Bohnet, Armin, Ohly, Claudia (1992). Zum gegenwertigen Stand der Transformationstheorie. *Zeitschrift fur Wirtschaftspolitik*, 41, 27–49.
3. Bortis, H. (2000). Some considerations on structure and change. *Structural Change and Economic Dynamics*, 1–2, 185–195.
4. Colin, Clark (1940). *The Conditions of Economic Progress*, London: Macmillan.
5. *Converging Technologies for Improving Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and Cognitive Science*. NSF/DOC-sponsored report (2003). Mihail C. Roco and William Sims Bainbridge. – USA, The National Science Foundation.
6. Cornwall, J., Cornwall, W. (1994). Growth. Theory and Economic Structure. *Economica*, 61, 242, 237–251.
7. Dore, R. (2008). Financialization of the global economy. *Industrial and Corporate Change*, 17, 6, 1097–1112.
8. Epstein, G. (2005). *Financialization and the World Economy*. London: Edward Elgar.
9. Foster, J. B. (2007). Financialization of Capitalism. *Monthly Review*, 11, 8–10.

10. Hirooka, M. (2006). *Innovation Dynamism and Economic Growth. A Nonlinear Perspective*. Edward Elgar, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA.
11. Mensch, G. (1979). *Stalemate in Technology – Innovations Overcame the Depression*. NY: Ballinger Publishing Company.
12. Myrdal, G. (1974). *Against the Stream. Critical Essays on Economics*. New York: Random House Inc.
13. Abuziarova, M. I. (2011). Metodolohicheskie osnovy strukturnykh sdviov v ekonomike [Methodological basics of structural shifts in economics]. *Ekonomika i upravlenie*, 4 (77), 181–185.
14. Hasanov, M. A., Hasanov, E. A. (2014). Strukturnaia konverhentsiia v ekonomike Rossii i yeio ohranicheniia [Structural convergence in the Russian economy and its limitations]. *Viestnik Tomskoho gosudarstviennoho univiersiteta. Ekonomika*, 1 (25), 5–17.
15. Dzahoieva, I. T., Tskhurbaieva, F. Kh. (2008). Hosudarstviennaia politika formirovaniia pierspektivnoy struktury ekonomiki rehionalnoho APK [State policy of formation of the perspective structure of the economy of the regional agro-industrial complex]. *Ekonomichieskiy viestnik Rostovskoho gosudarstviennoho univiersiteta*, 6, 4 (2), 365–368.
16. Klimova, O. I. (2011). Strukturni zminy v ekonomitsi: osnovni poniattia ta vydy [Structural factors in economics: basic understanding of that kinds]. *Visnyk Sumskoho derzhavnogo universytetu. Seriia Ekonomika*, 2, 35–42.
17. Kondratiev, N. D. (2002). *Bolshyie tsykly koniunktury i teoriia predvideniia* [Large cycles of conjuncture and theory of foresight]. Moscow: Ekonomika.
18. Kondratiev, N. D. (1989). *Problemy ekonomichieskoy dinamiki* [Problems of economic dynamics]. Moscow: Ekonomika.
19. Krasilnikov, O. Yu. (1999). *Strukturnyie sdvihi v ekonomike: teoriia i mietodolohiia* [Structural shifts in the economy: theory and methodology]. Saratov: Nauchnaia kniha.
20. Kuznets, S. (2005). Sovriemenny ekonomichieskiy rost: rezultaty issliedovaniy i razmyshleniy [Modern economic growth: the results of research and reflection]. *Politikam ob ekonomike. Lektsii nobielievskikh laurieatov po ekonomike* [Politicians about economy. Lectures of Nobel laureates in economics]. Moscow: Sovriemiennaia ekonomika i pravo, 142–159.
21. Nelson, R. R., Winter, S. J. (2002). *Evoliutsionnaia teoriia ekonomichieskikh izmienieniy* [Evoliutsiia kontseptsii strukturuvannia natsionalnoi ekonomik]. Moscow: Dielo.
22. Prushkivska, Ye. V. (2013). Evoliutsiia kontseptsii strukturuvannia natsionalnoi ekonomiky [Evolution of the conceptual structure of the national economy]. *Problemy ekonomiky*, 2, 87–94.
23. Starostenko, H. H. (2011). *Natsionalna ekonomika* [National Economy]. Kyiv: Lira-K.
24. Halitsyn, V. K., Suslov, O. P., Halitsyna, O. V., Samchenko, N. K. (2013). *Strukturno-funktsionalnyi analiz ta modeliuвання rozvytku ekonomiky* [Structural and functional analysis of the model of economics]. Kyiv: KNEU.
25. Sharaldaieva, I. A. (2005). *Tieoreticheskie osnovy riestrukturizatsii* [Theoretical bases of restructuring]. Ulan-Ude: Izd-vo VSGTU.
26. Shumpeter, J. (1982). *Teoriia ekonomichieskoho razvitiia: Issliedovaniie priedprinimatielskoy pribyli, kapitala, kriedita, protsenta i tsykla koniunktury* [The Theory of Economic Development: an Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle]. Moskva: Progress.

О. І. Карінцева. Теоретико-методичні засади процесу формування та розвитку структури економіки країни

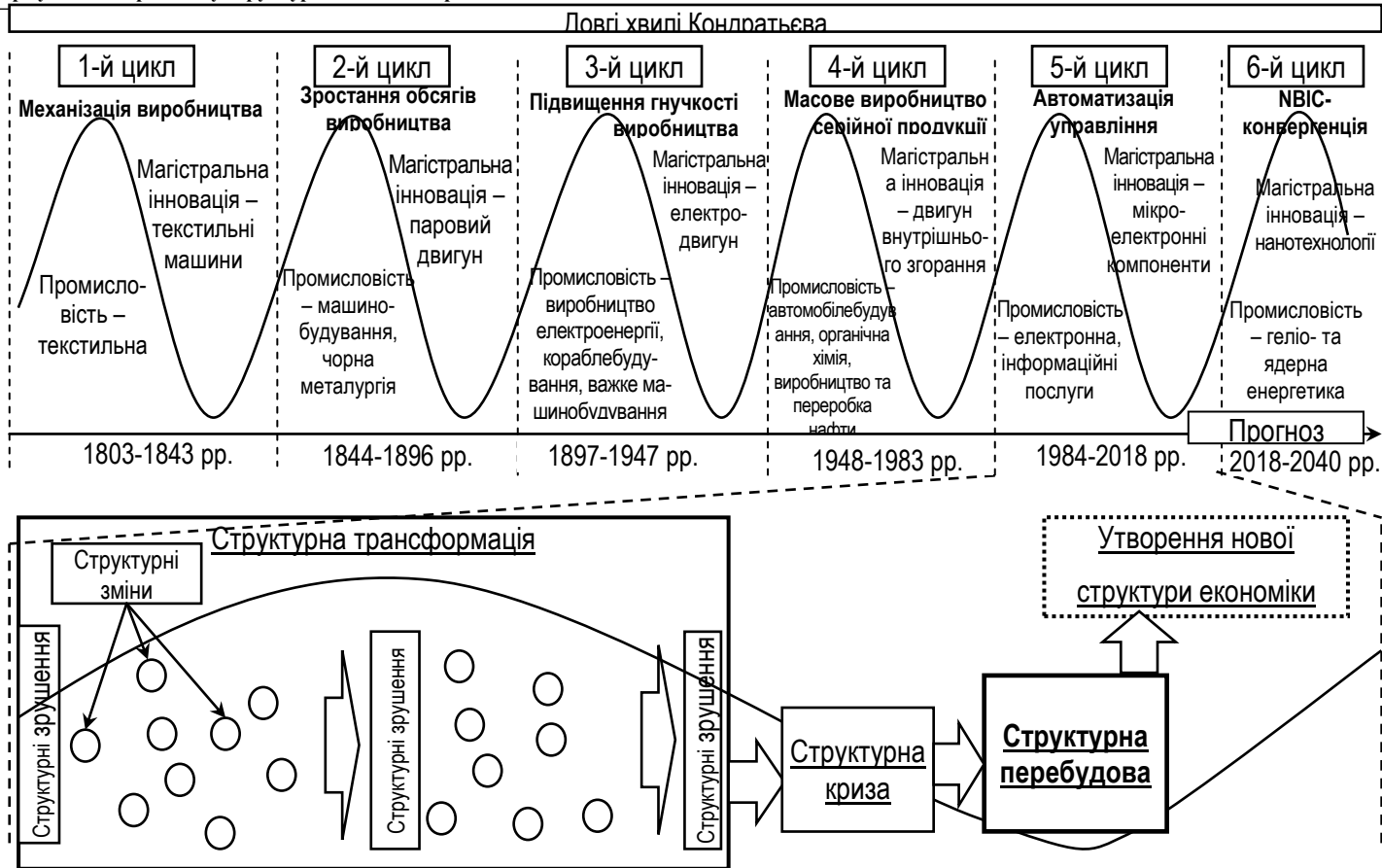

Рис. 2. Формування та розвиток структури економіки країни (доповнено автором на основі [2, 18])